नं० ४८२९ - घ

वृध्दिश्राद्ध प्रयोगः

नान्दीश्राध्देत्यादि:

पत्राणि १४ (अपूर्ण)

नं० ४७२६-घ

(अपूर्ण)

वृद्धिश्राद्धप्रयोगः नान्दीश्राद्धंत्यादि

पत्राणि १८ -घ

७२५ १५ अपूर्ण

नान्दीश्राद्धप्रयोगपद्धतिः

४००

ॐ श्रीगणेशाय नमः ॥ हाळसायेन नमः ॥ अवधूताय नमः ॥ अथ कर्कहेमाद्रिसूरिः करणेश्वरो सौ वृद्धी
रितश्राद्धविधिं ब्रवीति ॥ ॥ अथ वृद्धिश्राद्धप्रयोगः ॥ कात्यायनः ॥ आभ्युदयिके प्रदक्षिणमुपचारः ॥ सू० ।
पुत्रजन्मादावाभ्युदयिके यच्छ्राद्धं तदाभ्युदयिकमुच्यते ॥ तत्र प्रदक्षिणमुपचारः ॥ प्रदक्षिणग्रहणा
द्यज्ञोपवीतिना प्राक्संस्थं वा उदक्संस्थं वा खननकर्तव्यं इति यद्दिक्ष्वेव ॥ पूर्वाह्णे न अपराह्णे श्राद्धं कुर्वीतेति शेषः ॥
पित्र्यमन्त्रवर्ज्यं जपः ॥ सू० ॥ पितृमन्त्रवर्जं पित्र्या जपः सकराबंतमित्यादि १७ ॥ पितृमन्त्रजपः प्रतिषिध्यते नायं तु न
इत्सपिपीत्य मन्त्राणामिति शाखान्तरे ॥ अस्य च जपादौ आवाहनार्थत्वात् ॥ ऋजवो दर्भाः सू० । पित्र्ये द्विगुणाः प्र
क्रवंति ॥ ते च प्रतिषिध्यन्ते ॥ ऋजवः प्रत्येतव्याः ॥ यवैस्तिलार्थः सू० । स सर्वो यवैः कर्तव्यः । तदत्र उक्तं व्यापकत्वात् ॥
तन्मन्त्रोपवोसीति यथार्थं न्हितव्यं ॥ संपन्नमिति तृप्तप्रश्नः ॥ सू० । तृप्ताः स्थ इत्यस्य स्थाने संपन्नमित्ययं प्रश्नो भवति ॥
दधिबदराक्षतमिश्राः पिण्डाः ॥ सू० । दधिकर्कन्धूरक्षतमिश्रेणान्नेन पिण्डो देयः ॥ नान्दीमुखान्पितॄनावाहयि
ष्य इति पृच्छति ॥ सू० । पितृनावाहयिष्य इत्यस्य स्थाने नान्दीमुखान्पितृनावाहयिष्य इत्ययं प्रयोगो भवति ।
आवाहयेत्यनुज्ञातः ॥ सू० । नान्दीमुखाः पितरः प्रीयन्तामित्यक्षय्यस्थाने ॥ सू० ॥ अत्र यजुर्वेदः कमन्त्रस्थाने नान्दीमु ॥१॥

एवैतन्नांदूषयंति ॥ धार्मिकैरिति मंत्रब्राह्मणाभ्यां ॥ एकस्य पः स्वधाभिः स्वधा नांदीमुखे
रूपयंति हरी कुर्वीत तस्मान्न स्वधां प्रयुंजीत इति स्ल० ५

रवाः पितर इति प्रयोगोऽनुवर्तते ॥ नांदीमुखान्पितॄन्वाचयिष्य इति पृच्छति । वाच्यतामित्यनुज्ञातो नांदीमुखाः
पितरः पितामहाः प्रपितामहाः नांदीमुखा मातामहाः प्रमातामहा वृद्धप्रमातामहाश्च प्रीयंतामिति । स्ल० । नांदीमुखा
न्पितॄन्वाचयिष्य इति पृच्छति वाच्यतामिति ब्राह्मणैरनुज्ञातो नांदीमुखाः पितर इति इमं मंत्रमुदाहरेत् ॥
न स्वधां प्रयुंजीत ॥ स्ल० ॥ स्वधोदाहरणप्रतिषेधात् । तत्स्वरूपम् । नांदीमुखान्पितॄन्वाचयिष्य इति पृच्छति ।
तत्स्थाने प्रयोगो वक्तव्यः ॥ तत्र केचित्स्वधोदाहरणप्रतिषेधादस्मिन् स्वधात्यच्यमानोऽद्धेति चोपदेशात् ॥
कुर्वीथ निषेकं नेच्छंति ॥ तदयुक्तं ॥ मंत्रनिषेकयोरत्रोपज्ञोऽपि चिंतावादः ॥ तस्मात्तस्मिन्काले निषेक इति ॥ युग्मा
नाशयेदत्र । स्ल० आभ्युदयिके युग्मान्नाशयेदिति ॥ खंड ॥ ६ ॥ इति कल्कोपाध्यायपद्धतं समाप्तं ॥ अथ हेमाद्रौ आभ्यु
दयिकप्रयोगः ॥ तत्र तावद्देवतच्छ्राद्धं मंडपदेवतास्थापनपूर्वकं मातृकापूजां विधाय वसोर्धारां च कृत्वा कार्यं ।
तथा च चतुर्वि० ॥ आभ्युदयिकं संप्राप्य देवतास्थापनं स्मृतं ॥ जातिधर्मं कुलाम्नातं लोकानां हृद्धिकारकं ॥ आ
भ्युदयिकश्राद्धे कर्त्तव्यतया प्रसक्ते सति ब्राह्मणक्षत्रियादिजातिविभागेन षष्ठ्यादिषु समाम्नातं कुलवृद्धैश्च

पदिश्यमानं देवतानां प्रतिष्ठापनं कर्त्तव्यतया स्मृतं ॥ नह्यि लोकानां वृद्धिर्मंगलपरंपरायाः कारणं । अस्यानंतरं मा
तृपूजनं कर्त्तव्यं ॥ तथा च वृ० । पूर्वं तु मातरः पूज्याः भक्त्या विसगणेश्वराः । एतत्त्वमातृणां पूजनं नामानि चोक्तानि
चतुर्वि० ॥ तिस्त्रः पूज्याः पितुः पक्षे तिस्त्रः पूज्याश्च मातृके । इत्येता मातरः प्रोक्ताः पितृमातृस्वसाष्टमी ॥ ब्रह्म[illegible]
चतुर्वि० ॥ तिस्त्रः पूज्याः पितुः पक्षे तिस्त्रः पूज्याश्च मातृके । इत्येता मातरः प्रोक्ताः पितृमातृस्वसाष्टमी ॥ ब्रह्म[illegible]घा
स्मृताः सप्त दुर्गा क्षेत्रगणाधिपाः ॥ वृद्धौ वृद्धौ सदा पूज्याः पश्चान्नांदीमुखं पितृन् ॥ गौरी पद्मा शची दक्षा सा वित्री
विजया जया देवसेना स्वधा स्वाहा मातरो लोकमातरः । एतास्त्व[illegible] दा पूज्या आत्मदेवतया सह ॥ पितुः पक्षे पितृ
वर्गेति स्त्रो मातृ पितामही प्रपितामह्यः पूज्याः ॥ तथा मातृके मातामह वर्गे तिस्त्रो मातामही मातुः पितामही मातुः प्रपि
तामह्यः ॥ पितृमातृस्वसाष्टमी ॥ पितृस्वसा सप्तमी ॥ मातृस्वसाष्टमी वक्तव्या इत्यष्टौ मनुष्यमातरः प्रोक्ताः ॥ एताश्च प्रत्य
क्षाः प्रत्यक्षमेव कुंकुमकुसुमवस्त्राभरणाभोजनैः पूजनीयाः ॥ परोक्षास्तु वक्ष्यमाणा देवमातृवदक्षतादि पुजे
त्वा वाह्य पूजनीयाः ॥ ब्रह्माण्याद्यास्तथा सप्त । ब्राह्मी माहेश्वरी ऐंद्री कौमारी चामुंडेसेताः सप्त देवमातृः ॥ तथा दुर्गा क्षेत्र
गणाधिपं वृद्ध्यादौ पू० ॥ पश्चान्नांदीमुखान्पितॄन् श्राद्धेन जायादीत ॥ स्वकीयदेवतया सह पूज्याः ॥ ग्रामांतरे आन्या
दिलक्ष्म्यंताः पूज्याः ॥ ६ष्ट ॥ शांता तपकात्यायनो ॥ गौरी पद्मा शची मेधा सावित्री विजया जया । देवसेना स्वधा स्वाहा ॥२॥
मातरो लोकमातरः ॥ धृतिः पुष्टी तथा तुष्टी आत्मदेवतया सह ॥ आद्या घं गं धं पुष्पं च रूपदीपं नैवेद्यं च निवेदयेत् ॥
वैष्णवी ॥४ वाराही ४

॥२॥

षट्त्रिंशन्नामतेका॥ कर्मादिषु च सर्वेषु मातरः सगणाधिपाः॥ पूजनीयाः प्रयत्नेन पूजिताः पूजयंति ताः॥ यासां वरप्रभृति
ष्ठानं वसोर्द्धारा निर्माणादि च तत्रैवोक्तं॥ प्रतिमासु च शुभ्रासु लिखित्वा वा पटादिषु॥ अथवाक्षतपुंजेषु नैवेद्यैश्च पृथ
ग्विधैः॥ कुड्यलग्ना वसोर्द्धाराः पंचधारा घृतेन तु॥ कारयेत्सप्तधारा वा नातिनीचा न चोच्छ्रिताः॥ दुग्धेन च वसोर्द्धा
राः कारयेद् द्वाविति चक्षणौरितिहेमाद्रिः॥ आयुष्याणि च शांत्यर्थं जप्त्वा तत्र समाहितः॥ आनोभद्रेति सूक्तेन सामसंज्ञा
र्थमेव च॥ एतन्मातृपूजनस्याकरणे न विघ्नपुराणे दोषो दर्शितः॥ अलंत्वा मातृयज्ञं तु यः श्राद्धं परिवेषयेत्॥
तास्तस्य क्रोधसंपन्ना हिंसां कुर्वंति दारुणां॥ यासां प्रतिमास्वरूपं तु मार्कंडेयपुराणे द्रष्टव्यं॥ सामान्या काचित्सर्वासां पूजा माहात्म्य
त्रोक्तं॥ प्रत्याश्चित्रे यथा वीर्याधरदा स्वयप्राणाय॥ तदयमिंद्रादवेताप्रतिष्ठापना वसोर्द्धारापर्यंतं ह्रस्वानांदी श्राद्धं
तं॥ चतुर्विं॥ षड्भ्यः पितृभ्यस्तदनुश्राद्धमुपक्रमेत्॥ वसिष्ठोक्तो विधिः स्मृतो दृष्टव्यो न निराभिषः॥ तदनुमातृ
जा घृतेन तरकाले॥ पितृवर्गीयेभ्यस्त्रिभ्यः मातामहवर्गीयेभ्यस्त्रिभ्यः वंषड्॥ कात्यायनेनाप्युक्तं षड्दैवत्यमेव मासरहितं॥
तथा चक्रमेण श्राद्धत्रयमाह शातातपः॥ मातृश्राद्धं तु पूर्वं स्यात्पितृणां तदनंतरं॥ ततो मातामहानां च वृद्धौ श्राद्धत्र
यं स्मृतं॥ मत्स्ये॥ मातरः प्रथमं पूज्याः पितरस्तदनंतरं॥ ततो मातामहाः पूज्याः विश्वेदेवास्तथैव च॥ विश्वेदेवानां
मपिनांदीमुखसंज्ञेव स्यर्थः॥ चतुर्विं॥ मातृपूर्वान्पितॄन्पूज्य ततो मातामहानपि॥ मातामहीं ततः केचिद्गृह्ण

नी२

न्नो ज्याद्दिजातयः॥ न्न विष्णे॥ सर्वेषां पाणिना वीर विधिवत्खगसत्तम॥ एवमुद्दिश्य वै मातृः श्राद्धं पिंडांश्च निर्वपेत्॥
अन्नमातामहाद्यादि श्राद्धविधेरर्थं सा दो व्याघ्रेणादर्शितः॥ न्न विष्णं॥ वर्गे वर्गे द्वौ द्वौ विप्रौ न्नोजयेद्यथाक्रमं॥ विश्वे
देवे युग्ममेकं एवं विंशति संख्यया॥२०॥ एवं चतुर्षु वर्गेषु न्नोजयेद्दिर्थः॥ श्रोतातपे न्न विष्णे च॥ न्नो जयेद् द्विजा
न ष्टौ मातृश्राद्धे खगेश्वर॥ नवमं सर्वदेवस्यं न्नो जयेद्द्विजमागतं॥ दक्षप्रजापतिः॥ मातृश्राद्धे तु विप्राणा
मलाभे न्नोजयेदपि॥ पतिपुत्रान्वितास्त्र्या योषितोऽष्टौ मुदान्विताः॥ विष्णुपुराणे॥ युग्मा[illegible]प्राङ्मुखान्वि
प्रान्न्नोजयेन्मनुजेश्वर॥ छागलेयः॥ एकैकस्य तु वर्गस्य द्वौ द्वौ विप्रौ समर्चयेत्॥ वैश्वदेवं तथा द्वौ च नप्रस
ङ्गेत विस्तरे॥ एवं चात्राष्टौ ब्राह्मणाः संपद्यंते॥ न्न विष्णे॥ सर्वान्द्विजान्न्नोजयेद्द्विप्रान ष्टौ सव्यप्रदक्षिणं॥ सव्यान
चोपवीतेन रुद्दक्षिण[illegible]॥ पितृणां रूपमास्थाय देवा अन्नं समश्नुवन्ति॥ तस्मात्सव्येन दातव्यं द्विजा
द्देतु नित्यशः॥ अत्र देवधर्माः न पितृधर्माः॥ पर्वणि॥ तिलार्थस्तु यवैः कार्य सव्येनैवानुसर्वशः॥ मंगलानि च
सर्वाणि वाचयेद्द्विजपुंगवान्॥ ब्रह्मपुराणे॥ स्वाहा नाम प्रयुंजीत स्वधास्थाने च बुद्धिमान्॥ वृद्धिश्राद्धे सदा स
व्ययज्ञः स्तत्रैव कारयेत्॥ कुशस्थाने च दूर्वा स्यु मंगलस्थानि हृद्धाय॥ मार्कंडेये॥ उदङ्मुखः प्राङ्मुखो वा
यजमानः समाहितः॥ वृद्धिश्राद्धं प्रकुर्वीत दधिकुम्भान्न्यकृत्य[illegible]॥ विमार्जनाद्याछिद्र्यस्य मार्जनं चाक्षतमेव का

॥२॥ ॥३॥

यं॥ ननु पार्वणश्राद्धकर्म यदा सायं न प्रतीक्षेदित्यर्थः॥ सर्वकार्यं प्रदक्षिणं प्रसव्यं हि उपवीतिना॥ तस्य पुष्टिरथे ... आहुः स
ततिरेव च॥ यदि विप्राउ तैलक्ष्मी मीक्षत्र लंन्न तेऽप्यमातर॥ कुतुपः दक्षीः॥ पित्र्ये धर्मे निषेधो वर्ज्जयन्ति॥ निदानेन हि स...ज्ञा
नुनी विधते कचित्॥ मधुमविति यस्तत्रित्रिजपः॥ श्रेयद्द्रष्टता॥ गायत्र्यनंतरं सोऽत्र मधुमन्त्रविद्विद्वि तगडे छाधुः सनि यो ...अल्पेषु
विपरीतकः॥ विपरीतकः सर्वापि पक्षादानित्यर्थः॥ प्रचेतसः॥ नडुपेस्थेह्ठकं डपयं जमासतत्र दापयेत्॥ कुञ्जा नेषु हि जेष्ठुपिंड लिंगकाना मंत्राणां ज
पः स एव निषिध्यते॥ ननु पदार्थी ...कर्त्तॄणां तानामपि॥ न विष्ये॥ रक्तपुष्पाणि ...अपसव्यं च वर्जयेत्॥ ...मध्ये च रक्त
पुष्पं न दातव्यमित्यर्थः॥ यत्किंचित्क्रियते तत्सर्वं सव्येनैव यद्दीयते तत्सर्वं सव्येनैव॥ जातूकर्ण्यः॥ सर्वे धृत्वा दिने थ्याद्देवपूर्वं निमंत्रणं॥ लब्ध्वा
विप्रान्समाहूय पूर्वाह्णे नियतः शुचिः॥ लब्ध्वा मंडलकं तेषां क्षालयेच्चरणांस्ततः॥ ... तान्लब्ध्वा नसत्कारानासनेषूपवेशयेत्॥ न विष्ये॥ लब्ध्वा
मंडलकं वीरं चतुरस्रमुदक्प्लवं॥ पूर्वायांस्तु कुर्यान्लब्ध्वा गंधादिपूजनं यथा॥ सर्वे धृत्वा दह वीनि मंत्रितान्विप्रान्प्रातरेव पूर्वाह्णे वाह्य
यवं दनाक्षतकुसुमान्वितं चतुरस्रमंडले सत्यवसुसंज्ञिकान्विश्वान्देवानीदीमुखसंज्ञकांश्च पित्रादीननुकीर्त्य तेषां चरणा क्षालन
लब्ध्वा आसनेषूपवेशयेत्॥ अ डुदन्नैरवदेव पित्र्यणामासनं दद्यात्॥ चत्वारः प्राङ्मुखान्न च त्वारः उदङ्मुखान्नुपवेशयेत्॥
अथवा॥ छागलेयः॥ सर्वानेव तु तान्विप्रान्प्राङ्मुखाननुपवेशयेत्॥ ब्राह्मे॥ विप्रान्प्रदक्षिणं वत्वा प्राङ्मुखाननुपवेशयेत्॥ श्लोक
कात्यायनः॥ गोत्रनाम स्वधाकारान्पित्र्येनर्घ्यं प्रदापयेत्॥ छंदोग्ये॥ अर्घपात्रसंख्या का॥ चत्वार्येवार्घपात्राणि त्युदकायकंपितं॥
एतानि मात्रादिश्राद्धत्रये त्रीणि॥ वैश्वादेविके चैकमित्येवं विंशनीयानि॥ कात्यायनः॥ पात्राणां प्रस्तरणादीनि दैवेने वहि कारय
त्॥ ज्येष्ठोत्तरकरान्युग्मान्करा ग्राग्रापवित्रकान्॥ लब्ध्वार्घ्यं संप्रदातव्यं नैकैकस्य प्रदीयते॥ दैवपित्र्ये ज्येष्ठोत्तरान्त्या स्थाने

नद्वयोर्द्वयोर्हस्तौ मेळयित्वा तत्र तत्र वस्त्रं वा ग्रौ दौ कुशौ स्थापयित्वैकस्मिन् मातृपित्रादिवर्गे विश्वेदेविके च सकृद्देवार्घः दद्यात्॥
इदं येनैकैकस्य विप्रस्य करद्वयमित्यर्थः॥ अथार्घपात्रे पवित्रोपरि शन्नो देवीति मंत्रेण जलं प्रक्षिपेत्॥ तिलोसीत्यनेन यवोसि सो
मदेवत्यो गोसवो देवनिर्मितः॥ प्रत्नवद्भिः प्रत्तः पुष्ट्यानांदीमुखान् लोकान्प्रीणयाहि नः स्वाहेति मंत्रेण यवान् देवपित्रोः पा
त्रे प्रक्षिपेत्॥ यादिव्येति मंत्रेणार्घं दद्यादिति कात्यायनोक्तेः॥ चतुर्विंशतिमते॥ नांदीमुखान्पितॄन्सर्वान्पितृकार्ये विधानतः
वत्॥ आसनं च ततो दद्यात्कुर्यादावाहनादिकं॥ आवाहनार्घ्यादिकं पार्वणोक्तपदार्थानुक्रमेणैव कुर्यादित्यर्थः॥ ब्राह्मे॥ नांदी
॥४॥ मुखान्देवपितॄन्सत्या स्वांजलिश्च समावाहयेत्॥ पठेत्पवित्रं मंत्रं तु विश्वेदेवास आगत॥ विश्वेदेवाः शृणुतेति मंत्रं जप्त्वा समाहितः
परिश्रिष्टे॥ उशंतस्त्वेत्यनेनैव पितॄन्नावाहयेत्ततः॥ आयंतु न इति मंत्रं सजलस्त्वायवान्विकीरयेत्॥ अत्रापि त्र्यं मन्त्रवर्जं जपः अ
नेन जपः प्रतिषिध्यते नायं तु न इत्यपि पी त्र्यं मंत्राणामिति श्राद्धसूत्रात्॥ अस्य वर्जना दौ आवाहनार्थत्वान्न निषेध इति कर्के॥
न विध्ये॥ एवं स्तिवत्यर्थं तु यथा दद्यादर्घं विधानतः॥ गंधधूपादिकं सर्वं कुर्यादीर प्रदक्षिणं॥ आश्वलायनः॥ प्रदक्षिण
मुपचारोऽयं वैस्तिवार्थः सर्वद्वि द्विरिति॥ अथानंतरमग्नौकरणं॥ एवं कृते अग्नौकरिष्ये स्वाहाकारेणेति॥ अत्र बादरायणः॥४॥
पाणौ होमो ग्रन्येकव्यवाहनाय स्वाहेति सोमायेति च॥ इदं तु निरग्निकानां साग्निकानां तु स्वेग्नावेव॥ यथा बह्वृचदाक्षि
श्रेणानेनाग्नौकरणं होमं पिंडदानं च कर्तव्यमित्यर्थः॥ आर्धे श्रालंविं॥ शाक्षो धृतिः कुपा एग्नौ समिद्धे महोषधीः॥ रा
क्षोघ्नीः पाला व्रीह्यारिवनी विष्णुक्रांता घा॥ एतेनाग्नौकरणं द्विजपाणिषु परिवेषणं॥ विष्णु॥ एवं दानेन संयुक्तं दद्याद्भक्ष्यमा
दितः॥ पायसं स्वयं ... नादि रसान्तरं॥ मधुरं भोजनं दद्यान्न वाम्लं परिवेषयेत्॥ तस्मात्कृदुनि कोम्लं दद्याद्विश्राद्धेन देय
तिक्तशाकेन सर्षपादिन तुमरीचिः

मित्यर्थः॥ अन्नपरिवेषणं देवतीर्थेन दक्षिणामाह स्तस्यनेतरस्य॥ ज्ञविधेः॥ पात्रालंभनं पृथ्वीतेति अंगुष्ठेनावगाहनं॥ दद्विष्णुर्यजुषा वा अन्ने चैवावगाहनं॥ कुंजानेषु मावमानीनां वलीरोऽसावित्यर्थ वस्त्राबधीन॥ अघे शान्॥ पर्वेतु नाके स्तकं तु स्वाहान्त वंशु न्नं तथा॥ उक्ता न ऋजुसुखा नां तु न पठे सिक्त संहितां॥ नाकस्तकमाशु त्रिशान इत्यादि स्तकं॥ स्वस्ति स्वस्ति स्वाहायकं॥ शुन्नं नराशंसीकं विदृग्य जुः प्रजतिकं॥ वशिष्ठः॥ ट स्तस्य निसंपन्न सापं भमितरे द्रुयुः॥ विष्णुधर्मो तरे॥ कौदधि संमिश्रान्नं तथा पिंडांश्च निर्वापयेत्॥ ब्रह्मांडे॥ शाल्यन्नं दधिमधुरसं बदरामलकं तथा॥ मिश्री कृत्य तु चत्वारि पिंडान्श्रीफलसन्निभान्॥ दद्याच्चादी मुखं न्यस्य पितृभ्यो विधिपूर्वकं॥ ज्ञविष्णु॥ दधि बदराक्षताद्यांश्च सर्वे नैवेद्यारत॥ निर्वपेन्मडुकेवीरखतुर स्त्रविवक्षणः॥ विष्णुः॥ पवित्रपाणिराचांतकुप विष्टः समाहितः॥ प्रदद्यात्प्राङ्मुखः पिंडान्वृद्धौ सर्वेनवाग्यतः॥ वैकल्पिकं पिं॥ विष्णु॥ दद्यक्षेतेः सबदरैः प्राङ्मुखो दङ्मुखोपि वा॥ देवतीर्थेन वैपिंडान्दद्यात्कामेन वैन्नपकामे नद्युछया॥ वृद्धौ न्नावेनन दद्यात्॥ पिंड नकूरणाकरणायो र्व्यवस्था॥ ज्ञविष्यत् पुराणे॥ पिंडनिर्वपनं कुर्यान्नेव कुर्यान्नराधिप॥ वृद्धिश्राद्धे महाबाहो कुलधर्ममवेक्षाव॥ अनेनैतेषां कुले वृद्धिपरंपरया वृद्धिश्राद्धे पिंडदानमनुष्ठीयते तैः कर्त्तव्य॥ येनानुष्ठीयते तैर्नानुष्ठीयते तैर्न कर्त्तव्यमिति व्यवस्थादर्शिता॥ इयं व्यवस्था निरग्निकानामेव॥ साग्निकैस्तु सर्वदा कर्त्तव्यमेव सा कमाघेब्रह्मपु०॥ याग्नौ तु विद्यमानेपि वृद्धौ पिंडान्नविर्वपेत्॥ पतंति पितरस्तस्य नरके स तु पच्यते॥ पिंडप्रदानायप्रदेशविशेषमाह॥ वृद्धवृद्धात्रातपः॥ प्रदद्यात्प्राङ्मुखः पिंडान्वृद्धौ नान्त्रासबद्धतः॥ सन्ध्यादुकतीर्बा स्मिता तान्जजनशालायाबहिः॥ नलीछिष्टसमीपदृष्यर्थः॥ बहिस्तु प्राक्कूलेषु दत्वा पिंडांस्तु कुर्वीत पिंडपात्रमधोमुखं॥ कुलेषु प्रागग्राः कुशाः॥ गोमयोपलिप्तेषु प्रागग्रान्कुशाना

स्तीर्यंति॥ चतुर्विं०॥ द्वौ द्वौ चाक्ष्य दर्भे पिंडानेकैकस्मै विनिक्षिपेत्॥ एकं नाम्नापरं तूष्णीं दद्यात्पिंडान्पृथक् पृथक्॥ श्राद्धे॥ प्राङ्मुखं वा
स्वधद र्भान्दद्यात्क्षीरावनेजनं॥ नांदीमुखानां कुर्वीत प्रातः पिंडोदकक्रिया॥ प्राङ्गोपस्थेन तीर्थेन यच्चाकिंचित्प्रजापतेः॥ डाहका।
प्रागग्रेषु च दर्भेषु आद्यमामंत्र्य सर्वतः॥ आपः क्षिपेन्मूलदेशे अवनेनिक्ष्वेति निक्षिप्त लाः॥ द्वितीयं च ततो मध्ये दद्यादग्रादर्भयोः।
आमंत्र्य गोत्रसंबंधनामभिः संबोध्या तथा॥ द्वितीयं पितामहेभ्यस्ततो प्रपितामहं॥ मातामहप्रभृतीस्त्व एतेषामेव वाग्यतः॥ [illegible]
सर्वस्मादन्नमुद्धृत्य जनैरूपसिच्य च॥ संयोज्य यवकर्कंधुदधिभिः प्राङ्मुखस्ततः॥ अवनेजनवत्पिंडान्दद्याद्बिल्वप्रमाणका
न्॥ तस्यात्रक्षालनेनाथ पुनरप्यवनेजयेत्॥ उत्तरोत्तरदानेन पिंडानामुत्तरोत्तरः॥ भवेदधश्चकरणाद्धरः श्राद्धकर्मसु॥ त
स्माच्छ्राद्धेषु सर्वेषु वृद्धिमात्सितरेषु च॥ मूलमध्याग्रदेशेषु ईषत्सक्तांश्च निर्वपेत्॥ गंधादीन्निक्षिपेत्तूष्णीं ततः आचा
मयेद्द्विजान्॥ अन्यत्राप्येष एव स्याद्यवादिरहितो विधिः॥ श्राद्धे ... अर्घ्यपुष्पं च धूपं च प्रदातव्यमनुलेपनं॥ वासःसाधुकृतं
शुद्धं देयं च सदृशं समं॥ द्राक्षामलकमूलानि यवांश्चाथ निवेदयेत्॥ तान्येव दक्षिणार्थं तु दद्याद्विप्रेषु सर्वदा॥ नं।
अथाक्षय्योदकस्थाने दत्वा क्षीरयवादिकं॥ नांदीमुखेभ्यश्चाक्षय्यमिदमस्त्विति संजपेत्॥ कात्यायनः॥ अक्षय्योदकदा
नेन अर्घ्यदानवदिष्यते॥ षष्ठ्येव नित्यं तत्कुर्यान्न चतुर्थ्या कदाचन॥ परिशिष्टे॥ नांदीमुखाः प्रीयंतामिति ... दिति।
कात्या०॥ अथाग्र ... सिमा ... स्वधा ... तमस्त्विति॥ ... संपन्नमिति च ... दनम्॥ सौमनस्यमस्त्व
ति च पुष्पदानमनंतरं॥ अक्षतं चारिष्टं चास्त्विति अक्षतान्प्रतिपादयेत्॥ अक्षय्यं च ततः कुर्यादेवं वै विधानतः।
 अत्र दातार इत्यादि प्रार्थ ... सर्वे ... ज्यं॥ नं·॥ मातापितामही चैव तथैव प्रपितामही॥ एतान्त्र तु पुष्ये प्रीताः

प्रयं छेतु वमंग छं ॥ का॰ ॥ अ॰ [illegible] ना स॰ गुनि श्रौ कि सर्वी स्व वृद्धि जन्मेः ॥ पवित्रान्तर्हितान्पिंडान्दद्यादुत्तानपात्रवत् ॥ युग्मा [illegible]
स्तिवा च्यमंगुष्ठग्रहणं सदा ॥ ह॰ चाक्षर्यस्य विप्रस्य प्राणाभ्यानुब्रजेत्ततः ॥ पृ॰ यःपांक्ति मार्ग [illegible] ॥ चतुर्विंभ [illegible] मन्त्रमनुज्ञाप्य नभ्युदे
वं वृद्धि पात ततः ॥ श्राद्धान्ते श्राद्धशेषे तु वैश्वदेवं समाचरेत् ॥ वैश्वदेवग्रहणं अत्र साध्यानां [illegible] वृद्धि [illegible] मनुष्य लौकिक कर्मणानुपल
क्षितत्वार्थः ॥ अत्र प्रागुक्त विशेषानितिरिक्त धर्मजातं पार्वणावत्कर्त्तव्यं ॥ विष्णुः ॥ वृद्धौ समर्थ [illegible] द्विजान्त्रियं [illegible] मुख्या [illegible] ॥ संप
दितो विशेषस्त शेषं पार्वणावद्भवेत् ॥ पद्मपु॰ ॥ एवं वृद्धौपि सामान्यं वृद्धिश्राद्धं तु सर्वदा ॥ नमस्कारं च मंत्रेण कुर्याद्धानादि वृद्धिषु ॥
इति श्री महाराज हेमाद्रिकृत नांदीश्राद्धप्रयोगः समाप्तः ॥ अथ कात्यायनके विश्वनाथ देवज्ञ योगरत्नाकर एषां मतानुसा
क८ रेणाभ्युदयिकप्रयोगो लिख्यते षकन्नु ॥ तत्रादौ स्वस्ति [illegible] नं अ॰ [illegible] धनानामादौ ॥ वाजसनेयीनांतु आभ्युदयिका
ते ॥ तत्राह परिशिष्टे ॥ वैदिके तांत्रिके चादौ ततः पुण्याहवाचनं ॥ मातृ [illegible] आभ्युदयिकं [illegible] ॥ पाहवाचनं ॥ तच्च गर्भाधाना
दिषु गर्भसंस्कारेषु जातकर्मादिष्वपत्यसंस्कारेषु अग्न्याधानादिषु श्रौतकर्मसु श्रवणाकर्मसु वापीकूपतडागारामाद्युद्याप
नादिषु देवप्रतिष्ठायां वानप्रस्थाश्रमसंन्यासस्वीकारे तुलापुरुषादिमहादानादौ नवगृहप्रवेशे महानाम्न्यादिवेदव्रतेषु रा
जाभिषेके शांतिकपौष्टिकेषु च ॥ तद्विषये ॥ नित्यानां सकृदारंभे काम्यानां तु पुनः पुनः ॥ शांतिके पौष्टिके चैव कुर्यादाभ्युदयिकं
सदेति वचनात् परिशिष्टेप्युक्तं ॥ सर्वेषु उपाकर्मोत्सर्जनयोरप्येके नवीनाग्न्याधानयोरन्यत्राप्येवं विधे कार्यं ॥ इदमाभ्युद
यिकं श्राद्धं ॥ वक्ष्यमाणं व मातृपूजनमेकस्यानेकसंस्कारप्रयोगे एककर्तृकेषु युगपदुपस्थितेषु सर्वादौ सकृदेव कार्यं ॥
तंत्रेण ॥

न तु प्रतिसंस्कारमात्रस्यायुर्थादेवाद् जातजातकर्मादिकस्य उपनयनकाले जातकर्माद्यनुष्ठाने देशांतरगतस्यस्य नवुध्या

हृतौर्ध्वदेहिकस्य आगतस्य पुनर्जातकर्मादिसंस्काराणां विहितानां युगपदनुष्ठाने। कर्मनाम्नां जकस्ट ष्टादीनां प्रय

श्चित्तनयापुनःसंस्काराणां युगपदनुष्ठानेव॥ तदुक्तं ब्रह्मपुराणे॥ कात्यायनः॥ गणाः श्रीः क्रियमाणा पुं मातृव्यं: प्र जनंसक

त॥ सत्ता देवत्वे ब्रात्र्ध मादौ नष्टधजादिषुद्वति॥ छंदोगप०॥ यत्र यत्र भवेच्छ्राद्धं तत्र तत्र च मातरः॥ प्रासंगिकमिदं प्रोक्तं मतःप्र

लतमुच्यते॥ कुड्याल ग्नावसोर्द्धाराः पंच धारा घृतेन तु॥ कारयेत्सप्त वा धारा नातिनीचा न चोच्छ्रिताः॥ ततः षो॰ मातृकाः॥ गौरी॥

पद्मा॥ शची॥ मेधा॥ सावित्री॥ विजया॥ जया॥ देवसेना॥ स्वधा॥ स्वाहा॥ मातरो॥ लोकमातरः॥ धृतिः॥ पुष्टि॥ स्तथा तुष्टी॥ रा

त्म देवतया सह॥ आत्मकुलदेवता॥ आयुष्याणि चावधारार्थं जप्तात्र समाहितः॥ आयुष्याणि आनोभद्रादीनि॥

द्यौः शांतिरितदुंदुः॥ आयुष्यं वर्चस्यं देवाः॥ इत्यादीनि॥ ततः वृद्धिश्राद्धं नवदैवत्यं पार्वणत्रयात्मकमिति हेमाद्रिः॥

आश्वलायनः॥ मातापितामही चैव संपूज्या प्रपितामही॥ पित्रादयस्त्रयश्चैव मातुः पित्रादयस्त्रयः॥ एतेन वाचनीयास्यः॥

॥६॥ पितरोऽश्रुमुदयेद्धि डोरिति॥ यत्तु वृद्धवसिष्ठः॥ नांदीमुखे विवाहे च प्रपितामहपूर्वकं॥ नाम संकीर्तयेद्विद्वानन्यत्र पितृपू

र्वकमिति॥ स्मृत्यर्थसारश्च॥ वृद्धमुखास्त पितरो हि वृद्धिश्राद्धेषु भुंजते॥ एतच्छाखांतरविषयं॥ कात्यायनानां तु आनु

लोम्येन मात्रादिक्रमेण वृ॥ कात्यायनवचनात्॥ यत्तु ब्रह्मपुराणे॥ पिता पितामहश्चैव तथैव प्रपितामहः॥ त्रयो ह्यश्रुमुखा ह्येते पितरः

संप्रकीर्तिताः॥ तेभ्यः पूर्वे त्रयो ये तु नांदीमुखास्त ईरिताः॥ तन्महालयकरणापतिसपिण्डीकरण दर्श मासी निमित्तकश्राद्धवि॥६॥

षयकं तत्प्रकरणपाठादित्येवं ॥ हेमाद्र्यादयस्तु विरे ॥ इह च नांदीमुखसंज्ञकान्यानांदीमुखीत्युदाहृत ॥ विष्णुः ॥ कन्याविवाहादीनुपक्रम्य नांदीमु
खान्पितॄन्नादौ तर्पयेत् ॥ प्रयतो गृहीत्येके ॥ ब्रह्मपुराणे ॥ जन्माद्यनुक्रम्य पितॄन् नांदीमुखान्नाम तर्पयेद्विधिवत्सर्वकर्मस्वेके ॥ वृद्धपारा
शरेण तु देवानामपि नांदीमुखविशेषणमुक्तमात्रं ॥ नांदीमुखेभ्यो देवेभ्यः प्रदक्षिणं कुशासनमिति ॥ वृद्धिश्राद्धे च कालान्तरे कर्माहास्तवे
पूर्वेद्युर्वाह्निमातृकं मध्याह्ने च पैतृकं अपराह्ने मातामहानां ॥ अस्यापवादस्तत्र ॥ आह वृद्धमनुः ॥ अकाले श्राद्धकाले नां
नांदीश्राद्धत्रयं बुधः ॥ सर्वेद्युरेव कुर्वीत पूर्वाह्णे मातृपूर्वकमिति ॥ इदं च महत्सु कर्मसु ॥ अल्पेषु तु कर्माहि एव श्राद्धं ॥ पुत्रज
न्मनि तु दिने वा रात्रौ वा स्नुकवंते पवासिना वा पुत्रजन्मानन्तरमेव कार्यं ॥ ग्रंथान्तरे नांदिश्रा० ॥ तत्र त्रिविधं ॥ विवाहादि नित्यनिमित्तं ॥
पुत्रजन्माद्यनियतनिमित्तं ॥ अग्न्याधानादिनिमित्तं चेति ॥ तत्र विवाहादिनिमित्तं प्रातः कार्यं ॥ तदाह शातातपः ॥ प्रातर्वृद्धिनि
मित्तकमिति ॥ अत्र प्रातः शब्दः सार्द्धप्रहरात्मककालवचनः ॥ तदाह गार्ग्यः ॥ लेखाप्रभृति संमिते ... प्रथमप्रहरः स्मृतः ॥ स एव
सार्द्धसंयुक्तः प्रातरित्यभिधीयते ॥ अग्न्याधाननिमित्तं त्वपराह्णे कार्यं ॥ तदाह गालवः ॥ पार्वणं चापराह्णे तु वृद्धिश्राद्धं तथाग्नि
कमिति ॥ अग्न्याधाननिमित्तं वृद्धिश्राद्धमपराह्णे कुर्यादित्यर्थः ॥ पुत्रजन्मादौ निमित्तानंतरमेव तत्कार्यं ॥ निर्णयामृतेप्येवं ॥ ऽ
थ सूक्ष्मकालनिर्णयः ॥ प्रातः संगवो मध्याह्नोऽपराह्णः सायाह्न इति हेमाद्रिः ॥ अंशपंच दृष्टान्तो गोमूत्रकैः ॥ तत्र त्रि
मुहूर्तात्मकः ॥ तत्र प्रातःकाले वृद्धिनिमित्तं श्राद्धं हेमंच ॥ पुत्रजन्मादौ तत्काले ॥ सर्वाह्ने आमश्राद्धं हेमंच दैवंच
म०ए०ष्ट ॥ शूद्राणामामश्राद्धं ॥ अपराह्णे पार्वणं ॥ पिंडपितृकरणादिने सायाह्ने पिपार्वणं ॥ कालादर्शे ॥ सपिंडी
करणादूर्ध्वं यानि श्राद्धानि षोडश ॥ पुनरप्येकपंक्ति ते वृद्ध्यन्तरनिषेधनात् ॥ हेमाद्रौ ब्राह्मे ॥ आमश्राद्धविषयमा०

व्यासः॥ आमश्राद्धं तु कर्तव्यं विधिना पार्वणेन तु॥ सिद्धान्नः पुरुषाहाराद्द्वय मामं चतुर्गुणं॥ यस्मद्दद्यात् तु तेनैव हस्त
ग्नौकरणं भवेत्॥ पूर्वोक्तः पिंडास्तेनैव दापयेत्॥ सापिंडार्थाः पार्वणा वृद्धिविधिसमये प्रोक्तः सैव तु भवति॥ अथ
सांकल्पिकं॥ कुर्याद् आमान्नात् नाना॥ व्यासः॥ सांकल्पिकं तु यदा कुर्यान्न कुर्यात् पात्रपूरणं॥ नावाहनं नाग्नौकर
णं न पिंडांश्च विकरं नवा॥ सांकल्पिके ब्राह्मणान्नं जौ जयेदिति विष्वचनथ देवाः रत्नाकरेपि॥ इति कोकिला
अत्र संकल्पादौ विशेषः संग्रहे॥ प्रथमं तन वृद्धौ संकल्पमाचरेत्॥ नष्टद्यापदि वा कुर्यान्महोदोषो निजा
यते॥ आश्वलायनकारिकायां च॥ संबंधनामरूपाणि वर्जयेदत्र कर्मणि॥ इदं तु शाखान्तरविषयं॥ अत्र सत्य
वसू विश्वेदेवौ तन्स्थाने द्वौ विप्रौ मात्रादीनां च प्रत्येकं द्वौ द्वौ एवं विप्रानिमन्त्रणं॥ यद्वा मात्रादीनां त्रयाणां द्वौ द्वौ
एवं अष्टौ॥ अत्र नाप सव्यं तिलस्थाने यवाः स्वधास्थाने स्वाहा॥ सव्यजानु निपातं चावः॥ प्राङ्मुख एव कुर्या
त् दक्षिणामुपस्थाने तु दर्भैः क्षिपेत्यादयो विशेषः ग्रन्थान्तरे द्रष्टव्यः॥ पिंडदाने कुलदेशाचारतो व्यवस्था॥ न विप्रे
पिंडनिर्वपणं कुर्यान्नैव कुर्यात् शाखिपः॥ वृद्धिश्राद्धे महाबाहो कुलधर्मान् वेक्षयेत्॥ साग्निकानां तु सपिंडैव
मेव॥ पिंडदाने विशेषो वसिष्ठेनोक्तः॥ दधि बदर संमिश्रान् पिंडान्दद्यात्तथाक्षतं॥ कर्कंधु बदरीफलं॥ तथा एकैकस्मै
पिंडद्वयं देयं॥ एकेनाम्नाऽपरं तु दधिदद्यात्पिंडद्वयं बुधः इति॥ चतुर्विंशत्यादि अन्यच हारीतादि विशेषाः ग्रन्थान्तरे ज्ञेयाः॥ दा
क्षिणात्यानां विस्तरः॥ न वृद्धिश्राद्धे मातामह॥ न दूहो व्यासः॥ अथाभ्युदयिके कर्तुर्निर्णयः॥ नारायणीये॥ नान्दीश्राद्धे पिता॥ ७॥

कुर्यादाद्येपाणिग्रहे पुनः ॥ अत ऊर्ध्वं प्रकुर्वीत स्वरूपमेव तु नांदीकं ॥ द्वितीयपाणिग्रहणादौ तु ॥ यस्मद स्व पर्थः ॥ बह्वृच
मते ॥ उद्वाहे पुत्रजनने पित्र्येष्ट्यां सोमिके मखे ॥ तीर्थे ब्राह्मण आयाते षडेते जीवतः पितुः ॥ उद्वाहे द्वितीयोद्वाहे ॥ कात्यायनः
॥ स्वपितृभ्यः पिता दद्यात्सुतसंस्कारकर्मसु ॥ पिंडानोद्वाहनात्तेषां तस्याभावे तु तत्क्रमात् ॥ तेषां सुतानामोद्वाहनात्स्वथ भवि
वाहपर्यंतं पिता स्वपितृभ्यः पिंडान्तदुपलक्षितं वृद्धिश्राद्धं कुर्यात् ॥ तस्य पितुरभावे तु तस्य संस्कार्यस्य पितृव्यः क्रमस्तेन क्र
मेण पितृव्याचार्यमातुलादिभ्यः श्राद्धं दद्यात् ॥ न स्वपितृभ्य इति प्रयोगरत्नाकरे ॥ कात्यायनः ॥ असंस्कृतास्तु संस्कार्याः
भ्रातृभिः पूर्वसंस्कृतैः ॥ उपाध्याय गुरुश्चैव पितृव्याचार्यमातुलाश्चेति निगमोक्तेः ॥ हेमाद्रिणा व्याख्यातं ॥ जीवत्पितृ
कस्तु पितृमात्रादिभ्यो वृद्धिश्राद्धं कुर्यात् ॥ वृद्धौ तीर्थे च संन्यस्ते ताते च पतिते सति ॥ एभ्य एव पिता दद्यात्तेभ्यो दद्यात्स्वयं सु
तः ॥ एतत्साग्निकविषयमित्येके ॥ विष्णुः ॥ पितरि जीवति यः श्राद्धं कुर्यात्स येषां पिता कुर्यात्तेषां कुर्यात् पितरि पितामहे च ये
षां प्रपितामहः पितरि पितामहे प्रपितामहे चैवं न दद्यादिति ॥ आश्वलायनपरिशिष्टे ॥ जीवत्पितास्तु तत्संस्कारेषु मातृ
मातामहयोः कुर्यात् ॥ तस्यां जीवंत्यां मातामहस्यैव कुर्यादिति ॥ अथास्वत्रिष्टाचारप्रचुराचारपरिगृहीतः संकल्पवि
धिना प्रयोगः ॥ उपनयनादौ गृहस्थकर्मसु पूर्वेद्युः ॥ जातकर्माद्यल्पकर्मसु तद्दिने नांदीश्राद्धं कुर्यात् ॥ अथ विवाहादौ ऽ।
शौनि० ॥ विधिवत्कृते कन्यावरणे त्रिरात्रादिव्रतसमाप्तिपर्यंतं मध्ये आशौचप्राप्तौ न विघ्नं तत्रापवादमाह चंद्रिका
कारः याज्ञवल्क्याह ॥ दाने विवाहे यज्ञे च संप्राप्ते दैवविप्लवे ॥ आपद्यपि च कष्टायां सद्यः शौचं विधीयते इति ॥ दातुर्वरस्य

सू

कन्यायाश्च सद्यः शौचं विवाहे इत्यर्थः ॥ बृहस्पतिः ॥ विवाहोत्सवयज्ञेषु त्वंतरा मृतसूतके ॥ पूर्वं संकल्पितार्थेषु न दोषः परिकीर्त्ति-
तः ॥ षड्त्रिंशन्मते ॥ विवाहोत्सवयज्ञेषु त्वंतरा मृतसूतके ॥ परैरन्नं प्रदातव्यं भोक्तव्यं च द्विजोत्तमैः ॥ विष्णुः ॥ व्रतयज्ञविवाहे-
षु श्राद्धे होमार्चने जपे ॥ प्रारब्धे सूतकं न स्यादनारब्धे तु सूतकं ॥ प्रारंभश्च तैर्वोक्तः ॥ प्रारंभो वरणं यज्ञे संकल्पो व्रतसत्रयोः ॥
नान्दीमुखं विवाहादौ श्राद्धे पाकपरिक्रियेति ॥ नान्दीमुखावधिश्चात्र वृद्धपक्षे त्वेऽधिक उक्तः ॥ विष्णुर्भविष्ये ॥ एकविंशत्यहर्य-
ज्ञे विवाहे दशवासराः ॥ त्रिषट् चौलोपनयने नान्दीश्राद्धं विधीयते इति ॥ तेन एकविंशत्याद्यहः ततः पाति यथा यज्ञादि भवति ॥
तथा वृद्धपक्षे यज्ञादौ पूर्वं श्राद्धं कुर्यादित्यर्थः ॥ प्रारंभाभावेपि कन्यायाः आचार्यत्वे सन्निहितलग्नांतराभावे च होमात्पूर्वं कं
विष्णुरनुज्ञामाह ॥ अनारब्धविशुध्यर्थं कूष्मांडैर्जुहुयात् घृतं ॥ गां दद्यात्पंचगव्याशी ततः शुध्यति सूतकीति ॥ उपदि कल्पि-
तं बद्धसंभारस्यापि सन्निहितलग्नांतराभावेन संभारधारणाशक्तौ आपद्यपवादमाह विष्णुः ॥ न देवप्रतिष्ठाविवाहयोः पूर्व-
संकल्पितयोरिति ॥ अथ विवाहकाले कन्या ऋतुमती चेत्तत्राह यद्रूपार्श्वः ॥ विवाहे वितते तंत्रे होमकाल उपस्थिते ॥ कन्यामृतुम-
तीं दृष्ट्वा कथं कुर्वंति याज्ञिकाः ॥ स्नापयित्वा तु तां कन्यामर्चयित्वा यथाविधि ॥ युंजानामाहुतिं हुत्वा ततः कर्म प्रयोजयेत् ॥ आ-
हुतिमंत्रस्त्वैत्तिरीयशाखीयानां युंजानः प्रथमं मनस्तत्त्वाय सविता धियः ॥ अग्नेर्ज्योतिर्निचाय्य पृथिव्या अध्याभरदिति ॥ पद्धा
॥ ट॥ विवाहहोमप्रक्रांते यदि कन्या रजस्वला ॥ त्रिरात्रं दंपती स्यातां पृथक्शय्यासनाशनौ ॥ चतुर्थेहनि संस्नातौ तस्मिन्नग्नौ यथा-
विधीति ॥ जुहुयातामिति शेषः ॥ इति वि०ऽ१० ॥ अथ साग्निकनिरग्निकस्य दृष्टा वा दोषं किं वा [illegible] वैश्वदेवस्यानिः ॥ ~ ॥
॥ यत्तीय ॥ ~

८६

=४ हे॥ देवळ॥ अस्म[illegible] अन्यत्र पिंडयज्ञ[illegible] कर्मणि गृह्यादी

तीयमाहहेमाद्रौमनुः॥ पितृयज्ञं तु निर्वर्त्य विप्रश्चंद्रक्षयेग्निमान्॥ पिंडान्वाहा[illegible]र्यकस्व तार्थेक[illegible]नासानुमा
सिकमिति॥ अमुमेवार्थं स्पष्टमेवाहलौगाक्षिः॥ पक्षांतं कर्म निर्वर्त्य वैश्वदेवं च साग्निकः॥ पिंडयज्ञं ततः
कुर्यात्ततोन्वाहार्यकं बुधइति॥ अमुमेवार्थं पक्षांतकर्म अग्न्यन्वाधानं अन्वाहार्यकं दर्शश्राद्धं पक्षांतपिंडपि
तृयज्ञयोर्मध्ये विधानाद्वैश्वदेवस्य साग्निककर्तृकत्वावगमात्॥ किमर्थं साग्निकग्रहणं पक्षादि स्थाली
पाकपिंडपितृयज्ञकर्तुर्निरग्निकस्य निवृत्त्यर्थं॥ तस्मात् साग्निकस्य एकादशाहिकं विना सर्वश्राद्धादौ पूर्वमेव
वैश्वदेवं कुर्यादिति कर्कोक्तेश्च॥ सर्वार्थस्य विद्यमानत्वादेकपाकेनैव सर्वं कर्त्तव्यमित्यर्थः॥ तथा च परिशिष्टं।
वैश्वदेवं पुरा कृत्वा श्राद्धं तच्छेषपाकतः॥ कुर्याद्देवाग्निमान्विप्रो ह्येष धर्मः सनातनः॥ हेमाद्रिः॥ श्राद्धात्प्रागेव कु
र्यात् वैश्वदेवं च साग्निकः॥ एकादशाहिकं मुक्त्वा तत्र ह्यंते विधीयते इति॥ परिशिष्टे॥ कर्मादावपि सर्वेषु वैश्व
देवं तु कारयेत्॥ अन्नते वैश्वदेवं तु अनिष्टं चान्नवेत्ततः॥ न विद्ध्ये॥ अकृत्वा वैश्वदेवं तु वृद्धिश्राद्धं करोति यः॥ निः
फलं तद्भवेच्छ्राद्धं पितॄणां नोपतिष्ठते॥ तस्मान्निरग्निकस्येव वृद्धिश्राद्धावेवादौ वैश्वदेवं कुर्यादित्यर्थः॥ संग्रहे
मातृपूर्वं त्वेव श्राद्धं कृतसंस्कारकर्मसु॥ तदेवपितृपूर्वं स्यादात्मसंस्कारकर्मसु॥ तस्मादात्मसंस्कारके
कर्मविशेषद्वैवत्यमत्रेष्टमिति कात्यायनोक्तेश्च॥ अथ गणेशास्तंडनादिप्रारं[illegible]च्यते॥ न्नाविध्ये॥ मंडपादौ गणे
श मंडने विशेषः॥ तद्यथा॥ मंडपस्यापरस्यां गणेशास्तंडयेत्सदा॥ वारुणे मंडले चैव पद्ममष्टदलं यवा॥ वारु

=। अतएव वैश्वदेवक्रियंते॥ ४

अथ कान्यापनं ॥ चांतिकरणमांगल्यनयोः कर्त्तव्यमिति शेषः ॥ स्मरंति ह्याचार्या वेदे वक्रनीताः ॥ त्रांसीत करांतात्प्राग्वर्णेय रांगस्नेतकथमिकं भवति ॥ तदुच्यते ॥ =१
स्वाध्यायदर्शनात् स्वाध्यायदर्शनात् ॥ तत्र भवति ॥ इष्टस्य शांतिकरणाच्च वर्णार्थं प्रपद्य इत्येवमादि स्मेदं तत्र भवति ॥ एतच्च द्वारा विध्यानोत्तरकार्यं सर्वं ॥ सर्वनासं =१
...रदाने क्रिया सर्वकामार्थसिद्धये ॥ प्रयोगपारिजाते ॥ प्रारंभाद्यवसानांतं सर्वं मो
णांतर्गते पक्षेषु एषु स्वं वै ब्रह्म जयेत् ॥ एवं जपेत् च्छीरदाने क्रिया सर्वकामार्थसिद्धये ॥ प्रयोगपारिजाते ॥ प्रारंभाद्यवसानांतं सर्वं मो
णांतर्गते पक्षेषु एषु स्वं वै ब्रह्म जयेत् ॥ एवं जपेत् ... वदे संस्कृतया गिरा ॥ कदाचिदपि न ब्रूयाद्ब्राह्मणाः प्राकृतया गिरा ॥ स्वपंप्राङ्मुखः तदु
नेन कारयेत् ॥ नाम्नां नावयेत्तत्र वदे संस्कृतया गिरा ॥ कदाचिदपि न ब्रूयाद्ब्राह्मणः प्राकृतया गिरा ॥ स्वपंप्राङ्मुखः तदु
नेन कारयेत् ॥ नाम्नां नावयेत् ... सविज्ञाय प्राङ्मुखो भूत्वा पत्नीवेद तदुत्तरा ॥ सर्वज्ञायं विधिर्ज्ञेयः सोप गृहकुत्रान्वितः ॥ परित्रि
त्तरतः पत्नी ॥ तदाह कारिकायां ॥ सविज्ञाय प्राङ्मुखो भूत्वा पत्नीवेद तदुत्तरा ॥ सर्वज्ञायं विधिर्ज्ञेयः सोप गृहकुत्रान्वितः ॥ परित्रि
त्तरतः पत्नी ॥ तदाह कारिकायां ॥ ... आदरंति कनिष्ठापेन तेषां कर्मणः फलं ॥ प्रथमा धर्मपत्नी स्याद्द्वितीया रतिवर्द्धनी ॥
दृष्ट ॥ ज्येष्ठापत्नीमनादृत्य निर्दोषां सर्वकर्मणि ॥ आदरंति कनिष्ठापेन तेषां कर्मणः फलं ॥ प्रथमा धर्मपत्नी स्याद्द्वितीया रतिवर्द्धनी ॥
॥१८॥
दृष्ट ॥ ज्येष्ठापत्नीमनादृत्य निर्दोषां सर्वकर्मणि ॥ ज्येष्ठा यदि न विद्येत वर्त्तते च कनीयसी ॥ तया सह चरेद्धर्मं सैव धर्मसहायनी ॥ छ ॥ एौं ॥
दोषो सति न दोषः स्यादन्या कार्या गुणान्विता ॥ ज्येष्ठा यदि न विद्येत वर्त्तते च कनीयसी ॥ तया सह चरेद्धर्मं सैव धर्मसहायनी ॥ छ ॥ एौं ॥
दोषो सति न दोषः स्यादन्या कार्या गुणान्विता ॥ तत्रादौ कर्त्तालंत मांगल्लिकस्नानो धौतवासाः सन्नार्यश्री पर्णादिपीठे प्राङ्मुखोपविश्यत
अथ कर्त्तव्यतापूर्वा गालिरव्यते ॥ तत्रादौ कर्त्ता लंत मांगल्लिकस्नानो धौतवासाः सन्नार्यश्री पर्णादिपीठे प्राङ्मुखोपविश्यत
अथ कर्त्तव्यतापूर्वा गालिरव्यते ॥ ... दीश्राद्धपर्वांगं मातृकापूजनं कुर्यात् ॥ पेट ... पीठे भूत्वा स्वेन्नितो
दुत्तरतः पत्नी पंचमहायज्ञादि नित्यं संपाद्य नां दीश्राद्धपर्वांगं मातृकापूजनं कुर्यात् ॥ पेट ... पीठे भूत्वा स्वेन्नितो
दुत्तरतः पत्नी ... अक्षतपुंजेषु पूजनपक्षे ॥ ॐ गणाधिपोसि ॥ ॐ गौर्यसि ॥ पद्मासि ॥ सा
वित्रे वा प्रतिमासु अक्षतपुंडे कुमातृ... ॥ अक्षतपुंजेषु पूजनपक्षे ॥ ॐ गणाधिपोसि ॥ ॐ गौर्यसि ॥ पद्मासि ॥ सा
वित्रे वा प्रतिमासु अक्षतपुंडे कुमातृ... ॥ जयासि ॥ देवसेनासि ॥ स्वधासि ॥ स्वाहासि ॥ मातरस्थ ॥ लोकमातरस्थ
व्यसि ॥ मेधासि ॥ सावित्र्यसि ॥ विजयासि ॥ जयासि ॥ देवसेनासि ॥ स्वधासि ॥ स्वाहासि ॥ मातरस्थ ॥ लोकमातरस्थ
व्यसि ॥ मेधासि ॥ सावित्र्यसि ॥ विजयासि ॥ ... इति मंत्रेण अक्षतपुंजेषु चिंतनं ॥ वसोः पवित्रेणाति गुडद
धृतिरसि ॥ पुष्टिरसि ॥ तुष्टिरसि ॥ आत्मकुलदेवतासि ॥ इति मंत्रेण अक्षतपुंजेषु चिंतनं ॥ वसोः पवित्रेणाति गुडद
धृतिरसि ॥ पुष्टिरसि ॥ तुष्टिरसि ॥ आत्मकुलदेवतासि ... कीर्तिर्लक्ष्मीर्धृतिर्मेधा सिद्धिः प्रज्ञा सरस्वती ति सप्त पंचवा
वीक्ष्य तेन घृतेन वसोर्द्धारा कर्त्तव्या तद्व्रदिराजो देवोनक ॥ कीर्तिर्लक्ष्मीर्धृतिर्मेधा सिद्धिः प्रज्ञा सरस्वती ति सप्त पंचवा
वीक्ष्य तेन घृतेन वसोर्द्धारा ... जौरि ... हागच्छ इह तिष्ठ इति सर्वत्र ह्योयं ॥ पद्मे । शचि । मेधे । सावि
कर्त्तव्या दुर्घ्यनवापि क ॥ इति विश्वनाथदेवोक्तेः ॥ जौरि इहागच्छ इह तिष्ठ इति सर्वत्र ह्योयं ॥ पद्मे । शचि । मेधे । सावि
कर्त्तव्या दुर्घ्यनवापि क ॥ ... आत्मकुलदेवते । इति प्रत्येकं पाद्याद्युपचारान् ॥ ततो मनो
त्रि । विजये । जये । देवसेने । स्वधे । स्वाहे । धृति । पुष्टि । तुष्टे । आत्मकुलदेवते । इति प्रत्येकं पाद्याद्युपचारान् ॥ ततो मनो
॥ यत्नीय ॥ ... क्तैव ॥ छ ॥ = १ ॥
= घो करोतीसतः प्रागंस्यं ॥ समाहितिप्रवर्त्त्यपुनः क्रियते ॥ तत्र... स्वाध्यायदर्शनात् ...

पूर्तेर्वसोर्धारां गन्धलेपकं प्रथमिकं वति
एतच्च धारा विध्यानोत्तरका[illegible]

द्रुतिरिति प्रतिष्ठाप्य॥ ॐ गणपतये नमः इति प्रणवादिनमोन्तचतुर्थ्यन्तस्वस्वनाममन्त्रेण पंचद[illegible]चारैः पूजये
त्॥ मातॄणां गणादेजतात्वपक्षेतु॥ गणपति गौरी पद्मा शची मेधा सावित्री विजया जया देवसेना स्वधा स्वाहा धृति पुष्टि तु
ष्टि आत्मकुलदेवता इहागच्छत इह तिष्ठत इति आवाह्य स्थापयेत्॥ ॐ गणपत्यादिभ्यो नमः इति षडवडुपचारैः पूजयेत्॥ ७।
आनोभद्रादि आयुष्यजपः द्यौः शान्तिरिति वा॥ ततः पंच सप्त वा नालीनीचानवोच्छ्रिताः कुड्यादिषु वसोः पवित्रमसीति घृतधा
रा उत्तरसंस्थाः कुर्यात्॥ दक्षिणोत्तरप्राक्संस्था॥ प्राक्प्रस्य गुदसंस्थान्निनेतो॥ ततो वसोर्धारादेवताभ्यो नमः इति पंचोपचारैः
पूजां कुर्यात्॥ ततः आयुष्यमन्त्रजपः॥ आयुष्यवर्चस्यमितिस्य च स्य दक्ष ऋषिः उष्णिक् ककुप् जगती त्रिष्टुप् छन्दांसि हिरण्यं देवता
हिरण्यजपे विनियोगः॥ आयुष्यं इमं।१। नतद्रक्षांसि दीर्घमायुः।२। यदाबध्नं यथासं।३। इत्यायुष्यमन्त्रजपः॥ अविघ्नमिड पश्चे
व मातृणां पूजनं तथा॥ वसोर्द्धारा च नान्दीश्राद्धं ततः पुण्याहवाचनमिति गोविन्दराजः॥ वसोर्द्धाराकरणं च केचित् पानामेव
नान्येषामिति प्रयोगरत्ने॥ अथ नान्दीश्राद्धं॥ स्मृत्यन्तरे॥ पर्वे सधवेन कर्तव्यं कुर्कमेन बर्हिर्विना॥ अखंडितेन वेद्दीपो यावन्माल्य वि
सर्जनं॥ दद्यात्प्राङ्मुखान्विप्रान्दक्षिणादिकतो नमान्॥ प्राग्ग्रेषु दर्भेषु पिण्डान्दद्याच्च वृद्धिषु॥ कर्त्ता पूर्वाह्ने स्नातः सम्प्रक्षालितकरचर
णः स्वाचान्तः॥ स्नातान् आचान्तान् अष्टौ ब्राह्मणान् नाहूय बहिरुपलिप्ते गोमयोपलिप्ते मण्डले स्वागतं वः सुस्वागतमिति प्रत्येकं प्रश्नोत्तरं
पूर्वकं पादप्रक्षालनं कृत्वा तेषां सनेषु प्राङ्मुखान् दक्षिणोपक्रमान् उदगपवर्गानुपवेशयेत्॥ आसनयोर्विप्रयोर्जानुनी स्पृष्ट्वा अद्येत्यादि कालो
संकीर्त्य। अमुककर्मनिमित्तकं आभ्युदयिकश्राद्धं करिष्ये मेति नान्दीमुखास्स्मन्मात्रादित्रय नान्दीमुखास्स्मत्पित्रादित्रय नान्दीमुखास्स्म

मा ता महादित्रयश्राद्ध संबंधिसत्यवसु संज्ञकौ विश्वेदेवक्षणयेत्वं तौ मयानिमंत्रितौ इति तां ब्रू ळादिदानरसर्वं कां निमंत्रये । निमंत्रितौ स्व इति प्रतिवचनं ॥ पुनः तां ब्रू ळादिकं आदाय तदुत्तरयो विप्रयोर्जानुनिस्पृशन् । अद्येह अमुक गोत्राणां मातृ पितामही प्रपितामही नां अमुकामुकदेवी नां अद्य कर्तव्यामुकक र्मनिमित्ते नाभ्युदयिक श्राद्धे त्वं तौ मयानिमंत्रितौ इति तां० कं निमंत्रये । निमंत्रितौ स्व इति प्र० ॥ पुनः तां० कं आ० तदुत्तरयोर्विप्रयोः जानुनिस्पृशन् । अद्येहामुक गोत्राणां नांदीमुखीस्मत्पितृ पिता मह प्रपिता महानां अमुकामुक शर्मणां अद्य कर्तव्यामुक कर्मनिमित्ते नाभ्युदयिक श्राद्धे त्वं तौ मयानिमंत्रितौ इति तां० कं निमंत्रये । निमंत्रितौ स्व इति प्र० ॥ पुनः तां ब्रू० अद्येहामुक गोत्राणां नांदीमुखास्मन्मातामह प्रमातामह वृद्ध प्रमातामहानां अमुकामुक शर्मणां अद्य कर्तव्यामुक कर्मनिमित्ते नाभ्युदयिक श्राद्धे त्वं तौ मयानिमंत्रितौ इति तां० कं निमंत्रये । निमंत्रितौ स्व इ० प्र० ॥ अक्रोधनैः शौचपरैः सततं ब्रह्मचारिभिः ॥ भवितव्यं भवद्भिश्च मया च श्राद्धकारिणा ॥ सर्वायासविनिर्मुक्तैः कामक्रोधविवर्जितैः । भवद्भिर्देवकार्येषु संपाद्यं मे प्रसीदत ॥ ततो देवद्विजौ सर्वकं चरणप्रक्षालनं विधाय अद्येह नांदीमुखास्मन्मात्रादित्रय नांदीमुखास्मत्पित्रादित्रय नांदीमुखास्मन्मातामहादित्रय संबंधि सत्यसत्यवसु संज्ञकौ विश्वेदेवाः एतत्पाद्यार्घ्यं वो नमः इति गंधाक्षत युक्तेन पाद्यार्घ्यं दत्वा ॥ अद्येहामुक गोत्राः नांदीमुखास्मन्मातृपितामही प्रपितामह्यो अमुकामुक देव्यः एतत्पाद्यार्घ्यं वो नमः इति मात्रादि वर्ग ब्राह्मण चरण पाद्यार्घ्यं दत्वा ॥ अद्येहामुक गोत्राः नांदीमुखास्मत्पितृ पितामह प्रपितामहा अमुकामुक शर्माणः एतत्पाद्यार्घ्यं वो नमः इति पित्रादिवर्ग ब्राह्मण [illegible] पाद्यार्घ्यं दत्वा ॥ अद्येहामुक गोत्राः नांदीमुखास्मन्मातामह प्रमातामह वृद्धप्रमातामहाः अमुकामुक शर्माणः एतत्पाद्यार्घ्यं वो नमः इति मातामहादिवर्ग ब्राह्मण चरणयोः पाद्यार्घ्यं दत्वा ॥ ततो ब्राह्मणानाचम्य [illegible] आसनेषूपवेश्य [illegible] आसनेषु आसनं नमः [illegible] यातीय [illegible] आप्रतिद-

॥१०॥

प्रथमस्थाने ज्येष्ठोत्तरसत्यवसुसंज्ञिकाः विश्वेदेवा नांदीमुखाः इदमासनमास्यतां आस्महे [illegible] वरणीयं ॥ स्वाहा दृष्टि-
हस्तप्रक्षालनं विप्रार्थं इमे कुशाः ॥ एवं द्वय ॥ सर्वत्र ॥ मातरः नांदीमुखा इदमासनमास्यतां आस्महे तिष्ठ० ॥ पितरः नांदीमु-
खाः इदमासनमास्यतां आ० प्र० । मातामहाः नांदीमुखाः इदमासनमास्यतां आ० प्र० ॥ इति प्रयोगेण उदगपवर्गीञ् कुशान्
देवपूर्वं द्विजानुपवेश्य स्वयं उदङ्मुख उपविश्य एकस्मिन् सौवर्णे कांस्ये वा पात्रे उच्छेजाप्यं दूर्वादधि हरिद्रा कुंकुम यव कुशास्त-
त्र निक्षिप्य तत्पात्रस्थ जले कूष्मांडसूक्तेन पावमानीये नाग्नि मंत्रेण पठ ॥ तद्यथा ॥ यद्देवा देव हेडनं देवासश्चकृमा वयं ॥ अग्नि-
र्मा तस्मादेनसो विश्वान्मुंचत्वंहसः ॥१॥ यदि दिवा यदि नक्तमेनांसि चकृमा वयं ॥ वायुर्मा तस्मादेनसो विश्वान्मुंच-
त्वंहसः ॥ यदि जाग्रद्यदि स्वप्नयेनांसि चकृमा वयं ॥ सूर्यो मा तस्मादेनसो विश्वान्मुंचत्वंहसः ॥ उपास्मै गायता
नरः पवमानायेंदवे ॥ अग्निर्देवा इत्यक्षते ॥ तदुदकं गृहीत्वा गायत्री मंत्रेण विष्णुस्मरणेनोपकरणानि पाकं च प्रोक्ष्य ॥
क्षरद्दृष्टिर्निपातः पाकादीर्दिमा [illegible] नांपवित्रतास्तु सर्वे पाकाः शुचयो भवंतु पाकप्रोक्षणविधिर्व अस्तु ॥ पा-
के घृतानि धारण ॥ अथ दिग्बंधनं ॥ स्वस्ति न इंद्रः । अदितिर्द्यौः ॥ द्वाभ्यां मंत्राभ्यां दिक्षु विदिक्षु प वौर्विकरणे ॥ ७
थनि विबंधनं ॥ नु छंदे वैनमस्मेतीन्द्रादिभ्यो नम मेति मंत्रेण यव दूर्वा कुशान् गृहीत्वा दक्षिण कुक्षौ निविबंधनमि-
ति गोदराजः ॥ श्राद्धभूमौ गणांबिकाभ्यां नमः ॥ अमुक संवत्सरादि अद्ये [illegible] आस्मिन् पुण्याहे वंशगोत्रेण अमुको
गणाधिराज्ञाष्टीयांपुण्यतिथौ मम अमुक कर्म्मपारं तन्निमित्तं अर्घपिंड सहितं विश्वेदेव सर्वके [illegible] यिकश्राद्धमहं

=पुण्यदनुज्ञया ।

२ वृद्धिश्राद्धे क्षणाः व-क्तव्यं विष्टरार्थेकुः॥

करिष्ये अथासनदानं॥ मात्रादित्रयपित्रादित्रयमातामहादित्रयसंबंधी सत्यवसुसंज्ञिकानांविश्वेदेवानां नांदीमुखानां इमेआसनेभ्यो न
मः॥ गोत्राणां अस्मन्मातृपितामही प्रपितामहीनां नांदीमुखीनां इमे [illegible] आसनेभ्यो नमः॥ आसनोपरि विकिर जयं दद्यात्॥ स्वाहा श्राद्धे संपन्नाः
क्षीयतां ॐ तथाप्राप्नोतु भवान् प्राप्नवानि अहं प्रक्षालनं दत्वा विष्टरार्थं कुशाः प्रदाद [illegible]॥ गोत्राणां अस्मत्पितृपितामहप्रपितामहानां नां
दीमुखानां अमुकामुकशर्मणां इमे आसनेभ्यो नमः इति विकिरं जयं दद्यात्॥ स्वाहा वृद्धिश्राद्धे क्षणाः पूर्ववत्॥ गोत्राणां अस्मन्मातामहप्रमातामहवृद्धप्रमातामहानां नांदीमुखानां अमुकामुकशर्मणां इमे आसनेभ्यो नमः॥ विकिरं जयं दद्यात्। स्वाहा वृद्धिश्राद्धे क्षणा इति पूर्ववत्।
अथावाहनं॥ मात्रादित्रयपित्रादित्रयमातामहादित्रयसंबंधि सत्यवसुसंज्ञिकान् विश्वेदेवान् नांदीमुखान् आवाहयिष्ये। आवाहये
तिप्रतिवचनं॥ विश्वेदेवास आगत शृणुता मयिमंहवं॥ येदं बर्हिर्निषीदत॥ इति यवान्विकीर्य [illegible]॥ जपः॥ स्मरेण॥ विश्वेदेवाः शृणुतेमं
हवं मे ये अंतरिक्षे य उपद्यविष्ठ। ये अग्निजिह्वा उत वा यजत्रा आसद्यास्मिन् बर्हिषि मादयध्वं॥ आगच्छंतु महाभागा विश्वेदेवा महाबला
वृद्धिश्राद्धे [illegible] भवंतु ते भवामः [illegible]॥ गोत्राः अस्मन्मातृपितामही प्रपितामहीः नांदीमुखीः अमुकामुकदेवीः आवाहयिष्ये आवाहयेति
प्रतिवचः॥ ॐ उशंतस्त्वा निधीमह्युशंतः समिधीमहि। उशन्नुशत आवह पितॄन् हविषे अत्तवे इति यवान्विकीर्य [illegible]॥ आयंतु नः मातरः
सोम्यासो अग्निष्वात्ताः पथिभिर्देवयानैः। अस्मिन् यज्ञे स्वाहया मदंतो अधिब्रुवंतु ते वंत्वस्मान्॥ अनेन मंत्रेण स्मरणपूर्वकं जपः॥ आवाहमा
[illegible] जप इति [illegible] अस्य [illegible] इति क [illegible]॥ गोत्रान् अस्मत्पितृपितामहप्रपितामहान् नांदीमुखान् पितॄन् आवाहयिष्ये ॐ आवाह
येति प्रति वचनं [illegible]॥ उशंतस्त्वा [illegible]॥ आयंतु [illegible] स्मरेण पूर्ववत्॥ गोत्रान् अस्मन्मातामहप्रमातामहवृद्धप्रमातामहान् नांदी
मुखान् पितॄन् आवाहयिष्ये [illegible] उशंतस्त्वा [illegible] उशन्नुशत [illegible] इति यवान्विकीर्य [illegible]॥ आयंतु न इति जपः स्मरे [illegible] थपात्र [illegible] स्मरण॥ [illegible]॥ ११॥

[illegible] पितृ [illegible] विकिर [illegible]

[illegible] स्मानिसी तेन

॥११॥

देवतासंबंधेन पात्रप्रर ।। नु [illegible] ।। संबंधेन तित [illegible] अस्मिन्पक्षे पात्र [illegible] प्राहो पात्रच तुष्टयं [illegible] मात्रादि पात्रे द्वे द्वे
वालाके दत्वा [illegible] देवीतिमंत्रेण ।। उ ळ ध्रष्टोपण ।। [illegible] सिवरू ।। देवयोः सवोदिता निर्म [illegible] पुष्पा नांदीमुखा [illegible]
स्वाहेतिमंत्रेण ।। सर्वत्रयवप्रक्षेपण ।। देवपात्रं दक्षपुरतः [illegible] सह [illegible] तिमंत्रेण पुष्पादि [illegible] प्रक्षेपण ।। देव [illegible] नेव [illegible] ।। मात्रादि
त्रयपित्रादित्रय मातामहादित्रयसंबंधि संति कनांदीमुखं विश्वे [illegible] पादिव्या आपः [illegible] संबं [illegible] नु [illegible] तरि
क्षौहिरण्यवर्णाय [illegible] ना आपः त्रिवारं [illegible] ना [illegible] हवा [illegible] तु सत्यवसु संज्ञिका विश्वेदेवा नांदीमुखाः एषवो अर्घः अस्त्वर्घ इति प्रति
अथमातृवर्गे मातृपात्रं [illegible] गंधपुष्पयवो [illegible] शान्नोदेवी [illegible] मातृवर्गप्रथम ब्राह्मण स्यहस्ते द्वितीब्राह्म
स्यहस्ते दत्वा द्वे [illegible] केन [illegible] ।। [illegible] दिव्या आपपय सेतिमंत्र पठित्वा । गोत्राः अस्मन्माता [illegible] नांदीमुख्यः अमुकामुका देव्यः एष
वो अर्घः अस्त्वर्घः प्रतिव० ।। मातावदेति पितृब्राह्मणायो ज्येष्ठोत्तरयोः पुष्पा [illegible] नपितृ ज्येष्ठ ब्राह्मण स्यहस्ते तदुत्तर स्यहस्ते
दत्वा द्वे [illegible] हस्ते दत्वा यादिव्येति मंत्रं पठित्वा । गोत्राः अस्मत्पितृपितामहप्रपितामहाः नांदीमुखाः अमुकामुक शर्मा
णः एषवो अर्घः अस्त्वर्घः प्र० ।। इदं पितृस्थाने मातामहब्राह्मण ज्येष्ठोत्तरयोः [illegible] ।। ज्येष्ठस्य हस्ते तदुत्तरह
स्ते दत्वा तस्मात्र [illegible] पवित्रे हस्ते [illegible] यादिव्येति मंत्रं पठित्वा । गोत्राः अस्मन्मातामह प्रमातामह वृद्धप्रमातामहाः अ
मुकामुक शर्माणः नांदीमुखाः एषवो अर्घः अस्त्वर्घ इति प्रतिव० ।। [illegible] प्रथमे पात्रे [illegible] समवनीय ।। अर्घपवित्रा
णि तस्मात्रे निधाय आपः शिवाः शिवतमाः शांताः शांततमाः [illegible] एव [illegible] जमिति मंत्रेण तदुदकं [illegible] सिवंदने ।।
नांदीमुखेभ्यः मातृभ्यः [illegible] नमस्सिति उत्तानं पात्रं [illegible] युग्मकु [illegible] तस्योत्तरे निदध्यात् । अत्र गंधपुष्पधूपदीप

वासस्सांवस्त्रदानं॥ देवा अयंवो गंधः अक्षत्सुष्पाणि। देवा अयंवो धूपः अयंवो दीपः इदमाछादनं॥ मात्रादित्रयसंबं
धिनः पित्रादित्रयसंबंधिनः मातामहादित्रयसंबंधिनः सत्यवसुसंज्ञिक स्थानोपविष्टाभ्यां ब्राह्मणाभ्यां नांदी
मुखाभ्यां यद्दत्तं गंधाद्यर्चनं स्वाहा संपद्यतां वृद्धिः॥ मतरः अयंवो गंधः इ० मात्रादिस्थानोपविष्टाभ्यां ब्राह्मणा
भ्यां नांदीमुखीभ्यां गोत्राभ्यो अस्मन्मातृपितामहीप्रपितामहीभ्यो यद्दत्तं गंधाद्यर्चनं स्वाहा संपद्यतां वृद्धिः॥
पितरः अयंवो गंधः इ० पित्रादिस्थानोपविष्टाभ्यां ब्राह्मणाभ्यां गोत्रेभ्यो अस्मत्पितृपितामहप्रपितामहेभ्यो अ
मुकामुकशर्मभ्यो नांदीमुखेभ्यो यद्दत्तं गंधाद्यर्चनं स्वाहा संपद्यतां वृद्धिः॥ मातामहादिभ्यः अयंवो गंधः इ०॥ गोत्रे
भ्यो अस्मन्मातामहप्रमातामहवृद्धप्रमातामहेभ्यो अमुकामुकशर्मभ्यो नांदीमुखेभ्यो मातामहादिस्थानोपविष्टा
भ्यां यद्दत्तं गंधाद्यर्चनं स्वाहा संपद्यतां वृद्धिः॥ आ [illegible]॥ यस्य स्मृत्या च नामोक्त्या तपो यज्ञक्रियादिषु॥ न्यूनं संपूर्णतां याति स
द्यो वंदे तमच्युतं॥ विष्णवे नमः॥ अथ चतुरस्रमंडलानि वितस्तिमात्राणि तन्डुपरि यवद्वीप्रक्षेपणं॥ यथापात्रं॥ यवानुवि
करेत्तत्र सर्वतावंधयेद्दर्भान्॥ आ [illegible] तं सर्वं यतः [illegible] स्यजेदिति॥ [illegible] दिपात्राणि पसंज्ञे वेआ [illegible] डुबरादीन्
अथाग्नौकरणं॥ साग्निकस्य स्वेग्नावेवाग्नौकरणं॥ निरग्निकस्य [illegible] पाणावेवाग्नौकरणं॥ [illegible] अन्नं वेरनत
स्नदनंतरं घृताक्तं एकस्मिन्पात्रे [illegible] अग्नौकरिष्ये इति पृष्ट्वा कुरुष्वेति प्रतिवचनं
निरग्निकेन पाणावेवाग्नौकरिष्ये इति [illegible] प्रथमब्राह्मणस्य हस्ते ॐ अग्नये कव्यवाहनाय स्वाहा इदं अग्नये क
व्यवाहनाय॥ ॐ सोमाय पितृमते स्वाहा इदं सोमाय पितृमते॥ अ [illegible] सर्वत्र [illegible] पृथिवीते पा
[illegible] यणीये॥

नादीमुखे · नादीमु · ...नं ॥ क द्वान्नं न देयं ॥

त्रं घोरपिधानं ब्राह्मणा... अमन्ते अ... तु ... स्वाहितिपात्रा ... विष्णुर्विश्रुता ... छाद ... प्वपद सम्यक्तमस्यपा
ठं स्मरेदितिमंत्रेण ब्राह्मणस्य अंगुष्ठमूलेन अन्ने ... इमा ... आ ... त्रं ... मा ... आदिवर्यपित्रादिव
मातामहादित्रय संबंधिनः सस्यदस्य संतिकाविश्वेदेवाः इदमन्नं ... स्कार ... परिविष्टं परिवक्ष्यमाणं च द्विजयो म
त्रिपर्यंतं अमृतरूपं वो नमः इत्युक्त्वा ... सत्यवसु संज्ञिकाः स्थाने पविष्टा ... ब्राह्मणाभ्यां वः दास्यमानं ब्राह्मणपुरुषोत्तमौ जनपर्वा मम
न्नं अमृतरूपेण स्वाहा संपद्यतां वृद्धिः एवं सर्वत्र ॥ अमुकगोत्राः नांदीमुखाः ... पितामही प्रपितामह्योऽमुकामुकी देव्यः इ
दमन्नं घृतादि उपस्कारसहितं अमृतरूपं वो नमः ॥ मात्रादिस्थाने पविष्टाभ्यां नांदीमुखाभ्यां वः दत्तं दास्यमानं अमृतरू
पेण स्वाहा संपद्यतां वृद्धिः ॥ अमुकगोत्राः अस्मत्पितृपितामहप्रपितामहाः नांदीमुखाः अमुकामुकशर्माणः इदमन्नं घृ
ताद्युपस्कारसहितं अमृतं वो नमः ॥ पित्रादिस्थाने पविष्टाभ्यां ब्राह्मणाभ्यां नांदीमुखाभ्यां वः दत्तं दास्यमानं अमृतरूप
एण स्वाहा संपद्यतां वृद्धिः ॥ द्वितीयगोत्राः अस्मन्मातामहप्रमातामहवृद्धप्रमातामहाः नांदीमुखाः अमुकामुकशर्माणः इदम
न्नं घृताद्युपस्कारसहितं अमृतरूपं वो नमः ॥ मातामहादिस्थाने पविष्टाभ्यां ब्राह्मणाभ्यां नांदीमुखाभ्यां वः दत्तं दास्यमा
नं अमृतरूपेण स्वाहा संपद्यतां वृद्धिः ॥ ब्रह्मार्पणेति मंत्रेण ॥ एको विष्णुरिति नांदीमुखेभ्यः स्वाहा संपद्यतां वृद्धिरित्यावाहन ॥
इति संकल्पः ॥ ततः । अश्नत्सु जपेद्व्याहृतिपूर्वां गायत्रीं सप्रणवां सकृत्त्रिर्वा ॥ रक्षोघ्नीः । सुणुध्वपाजः पंच ॥ पितृमंत्रवर्जं सप्त
वंतमितिचत्वारि आमंत्राणि वर्जयेत् ॥ पुरुषसूक्तं सहस्रशीर्षा इत्येकं ॥ अप्रतिरथं । शाक्रसूक्तं आशुः शिशानः ॥ अन्यानि च रु
द्रसूक्तानि ॥ तृप्तान् ज्ञात्वा अन्नं विकीर्य ॥ स्वस्त्ययनं तत्राभसर्वान्नस्याग्निदग्धा येति मंत्रेण विकिरपिंडं दद्यात् ॥ स... स... दर्पण
मास्ये ॥ श्राद्धान्नस्य तु संकल्पो भूमावेव प्रदीयते ॥ हस्तेषु दीयमानं तु पितॄणां नोपतिष्ठति ॥ ॥ आचमनं दत्त्वा सागी
वैश्वादवस्य तु वामे पितृपात्रस्य तु दक्षिणे ॥ संकल्पोदकदानस्य अन्नस्य श्राद्धे यथा रुचिः ॥

खाः सर्व वृक्षायुत्री जपित्वा मधुमधुमधु जपित्वा संपन्नमितिपृष्ठ्वा सुसंपन्नमितितैरुक्ते शेषमन्नं किं क्रियतामिति पृष्ट्वा इष्टैः
सह भुज्यतामिति तैरुक्ते ॥ ब्राह्मणानां आचामयेत् ॥ पिंडदानं आचान्तेष्वित्युक्ते ॥ सश्राद्धकर्ता बाह्यतोऽन्नो जनस्याच्छाया बहिः ॥ नन्
छिष्टसमीपे ॥ गोमयेनोपलिप्ते भुप्रागग्रान्कुशानास्तीर्य ॥ अवनेजनपूर्वकं द्वौ द्वौ वान्यु दयेपिंडानेकैकस्मिन्विनिक्षिपेत् ॥ एकै
नान्नापरं तूष्णीं दद्यात्पिंडान्दध्यक्षतयुक्तान् ॥ ब्राह्मणोच्छिष्टपरिशिष्टेन ॥ आद्ध्यक्ष रेखां स्वधयदर्भान्दद्यात्क्षीरावनेजनं ॥ नांदीमुखानां कुर्व
तश्चातः पिंडोदकक्रिया ॥ न्नचि ॥ एवाक्षोदश्चादेवानां दक्षोर्ध्वं अष्टमानुषी ॥ अष्टादूर्ध्वं निषट्पैत्री घटिका षट्सु राक्षसी ॥
प्राजापत्येन तीर्थेन यच्च किंचित्प्रदीयते ॥ पिंडदानं ॥ गोमयोपलिप्ते वेद्युपरि आदौ रेखां करणीति सूत्रः ॥ अपहता असुरा रक्षांसि
सि वेदिषदः मन्त्रं पठित्वा रेखाकरणं ॥ ये रूपाणि प्रतिमुञ्चमानाः चतुरेखा असुराः सन्तः स्वधया चरन्ति ॥ परापुरो निपुरो ये भरन्
त्यग्निष्टाल्लोकात्प्रणुदात्यस्मात् अनेन रेखायाः परस्ताद् उल्मुकधारणं ॥ रेखायामवनेजनं प्रह्लतेश्राद्धेति कात्यायनः ॥ छेदो
गपरिशिष्टकात्यायनेनैन आग्न्यदयिके कुशोपरि अवनेजनमिति विशेषः ॥ [illegible] ॥ अथावनेजनं ॥ अथोदपात्रमादाय अवनेजनं
उदपात्रेण दुग्धेनावनेजनं ॥ अमुकगोत्रे अस्मन्मातः अमुकदेवि नांदीमुखि [illegible] अवनेनिक्ष्व ॥ गोत्रे अस्मत्पितामहि अ
मुकदेवि नांदीमुखी अव ॥ गोत्रे अस्मत्प्रपितामहि अमुकदेवि नांदीमुखि अवनेनिक्ष्व ॥ गोत्र अस्मत्पितः अमु
कशर्मन् नांदीमुख अवनेनिक्ष्व ॥ गोत्र अस्मत्पितामह अमुकशर्मन् नांदीमु[illegible] अवनेनिक्ष्व ॥ गोत्र अस्मत्प्रपितामह
अमुकशर्मन् नांदीमुख अवनेनिक्ष्व ॥ द्वितीयगोत्र अस्मन्मातामह अमुक[illegible] नांदीमु[illegible] अवनेनिक्ष्व ॥ गोत्र अस्म
त्प्रमातामह अमुकशर्मन् नांदीमुख अवनेनिक्ष्व ॥ [illegible] मातामह अमु[illegible] ॥ यमणीय ॥ मुख अवनेनिक्ष्व ॥ १२

ततः दधि। बदरा। यव [illegible] दूर्वा दाल्प एतैर्द्रव्यैर्मिश्रं सर्वान्नं एकस्मिन्पात्रे उद्धृत्य [illegible] पिण्डान्द्द्यात्। तद्यथा॥
अमुक गोत्रे अस्मन्मातः अमुक देवि दे नांदीमुखि एतत्तेऽन्नं [illegible] स्वाहा॥ अमुक गोत्राये [illegible] पितामह्यै अमुक देवि दायै
नांदीमुख्यै स्वाहा वृद्धिः॥ एवं सर्वत्र॥ गोत्रे अस्मत्पितामही अमुक [illegible] नांदीमुखी एतत्तेऽन्नं नऽः स्वाहा। गोत्राये पितामह्यै अस्म-
अमुक देवि दाये नांदीमुख्यै स्वाहा वृद्धिः॥ गोत्रे अस्मत्प्रपितामहि [illegible] नांदीमुखि एतत्तेऽन्नं नऽः स्वाहा। गोत्राये
अस्मत्प्रपितामह्यै अमुक देविदाये नांदीमुख्यै स्वाहा वृद्धिः॥ अमुक गो[illegible] अस्मत्पितः अमुक शर्मन्न नांदीमुख एतत्तेऽ
नऽः स्वाहा। गोत्राय अमुक शर्मणे नांदीमुखाय स्वाहा वृद्धिः॥ अमुक गो[illegible] [illegible]त्पितामह अमुक शर्मन्न नांदीमुख
एतत्तेऽन्नं नऽः स्वाहा। अमुक गोत्राय अमुक शर्मणे नांदीमुखाय स्वाहा वृद्धिः॥ अमुक गोत्रा स्मत्प्रपीतामहामुक श-
र्मन्नांदीमुख एतत्तेऽन्नं नऽः स्वाहा। अमुक गोत्राया स्मत्प्रपीतामहायामुक शर्मणे। नांदीमुखाय स्वाहा वृद्धिः॥ ३॥ द्विती
य गोत्रा स्मन्मातामहामुक शर्मन्नांदीमुख एतत्तेऽन्नं नऽः स्वाहा। अमुक गोत्रायामुक शर्मणे नांदीमुखाय स्वाहा वृद्धिः॥
गोत्रा स्मत्प्रमातामहामुक शर्मन्नांदीमुख एतत्तेऽन्नं नऽः स्वाहा। अमुक गोत्रायामुक शर्मणे नांदीमुखाय स्वाहा वृद्धिः।
गोत्रा स्मद्वृद्धप्रमातामहामुक शर्मन्नांदीमुख एतत्तेऽन्नं नऽः स्वाहा। अमुक गोत्रायामुक शर्मणे नांदीमुखाय स्वाहा वृद्धिः॥
अथ पिंडोपरि हस्तो घृत्वा। अत्र मातरो मादयध्वं यथाभागमावृषायध्वं॥ अमीमदंत मातरो यथाभागमावृषायिषतेति स्वरे-
ण जपः॥ अवनेज्य पूर्ववत्॥ अवनेजनं दत्वा निवीं विसृज्य। ततः अंजली कृत्वा षड् नमस्काराः॥ ॐ नमो वः मातरो रसा

अस्मत्पितामहाय ५ अस्मत्प्रमातामहाय ६

अस्मद्वृद्धप्रमातामहाय ३

॥ ॐ नमो वः मातरः [illegible] घोषाय ॥ ॐ नमो वः मातरो जीवाय [illegible] वः मातरो घोराय ॥ ॐ न
वः मातरो मन्यवे ॥ ६ ॥ ॐ नमो वः मातरः [illegible] मातरो देवे तद्व मातरो व्रासः ॥ ७
२ ऊर्द्ध्व मंत्राः नव दैवसैव । न तु षट्कत्येषट्दैवत [illegible] त्रादि न्याहरिद्राकुंकुमगंध
स्त्रा के कारादिनि [illegible] ॥ अनेन [illegible] अतमस्तु ॥ शिवाः आपः संतु
सौमनस्यमस्तु ॥ अक्षतं चारिष्टं चास्तु ॥ दीर्घमायु [illegible] मातरः प्रीयंतां ॥ नांदीमु
खाः पितामहाः प्रीयंतां ॥ नांदीमुखाः प्र [illegible] नांदीमुखाः पितामहाः प्रियंतां ॥ १६॥
नांदीमुखाः प्रपितामहाः प्रियंतां ॥ नांदीमुखा [illegible] प्रियंतां ॥ नांदीमुखाः
॥२५॥ वृद्धप्रमातामहाः प्रियंतां ॥ इति पठित्वा [illegible] पिहि ॥ अघोराः मात्रादि
मातरः संतु संतिति ब्राह्मणाः [illegible] तां ॥ अभिवर्द्धतां नितिते ॥
वेदाः संततिरेव च । अभिवर्द्धतां [illegible] अस्त्विति प्रव ।
अथ नांदीमुखान् पितॄन् [illegible] बच्च ॥ अदक्षिणा पर्वीस
वेपथ्यात्रा कयं नेन [illegible] मातामहादि [illegible] संबंधिसत्यवसु संज्ञ
नांदीमु स्वाजोप विष्टान्त्या [illegible] इति [illegible] मातरो देवदे ॥
खव २ मात्रादि त्रय [illegible] स्थां नांदीमुखा